

VERSLAG VAN DE NOORDELIJKE AFDELING OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

In het verenigingsjaar 2021-2022 heeft de Noordelijke Afdeling helaas geen bijeenkomsten kunnen organiseren, maar wel werd in het najaar van 2021 door het bestuur het initiatief genomen om zo gauw mogelijk in het nieuwe jaar, als de coronapandemie dat zou toelaten, de ‘doorstart’ te maken waar door bestuur en leden zozeer naar werd uitgezien. Die twintigste sociëteitsavond van de Noordelijke Afdeling, de traditie min of meer getrouw weer in sociëteit De Sleutel in Groningen, vond plaats op woensdag 23 maart 2022 en had de vorm van een Voorjaarsbuffet. Op het programma stonden inleidingen en optredens van Esmé van den Boom, Karin Sitalsing, Ron van Hasselt en Stefan van der Poel. Een verslag van de bijeenkomst, die door 40 leden werd bijgewoond, is te lezen op de website van de Noordelijke Afdeling: <https://mnl-noord.ub.rug.nl/>. Die website werd in 2021-2022 overigens door de leden vaker gebruikt om eigen activiteiten aan te kondigen, zoals de presentatie van een biografie van priester, politicus, publicist Herman Verbeek door dr. Stefan van der Poel (2021) en van een nieuwe dichtbundel, *Kraanvogels*, door Jane Leusink (2022).

Organisatorisch hebben zich in het verslagjaar geen veranderingen voorgedaan. Het bestuur van de Noordelijke Afdeling bestaat uit: Anton Brand, voorzitter, Maarten Praamstra, secretaris, Rob Pronk, penningmeester, Erica van Boven en Stefan van der Poel. Zij zijn allen bereid hun lidmaatschap van het bestuur ook in het komende jaar voort te zetten.

Anton Brand, voorzitter Noordelijke Afdeling
Maarten Praamstra, secretaris Noordelijke Afdeling

VERSLAG VAN DE ZUIDELIJKE AFDELING OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

Als regionale onderafdeling van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde stelt de Zuidelijke Afdeling zich tot doel het bevorderen van het letterkundig leven in haar werkgebied. Daartoe werd zij opgericht in januari 1989. Het werkgebied wordt gevormd door de Zuidelijke Nederlanden in ruime zin. Het gaat in Nederland specifiek om Noord-Brabant en Limburg, alsmede Nijmegen en omgeving. In België richt de Afdeling zich op Vlaanderen en Wallonië. Ook het nabije Duitse Nederrijngebied is van belang.

Aan het einde van het afdelingsjaar 2012 is een nieuwe start gemaakt voor de activiteiten van onze afdeling. In de eerste vergadering van 2013 trad dan ook een nieuw bestuur aan. Met een zittingstermijn van acht jaar betekende dit dat in januari 2021 een nieuw bestuur diende aan te treden. Ter voorbereiding van deze bestuurswisseling is overleg gepleegd met een aantal leden. Dat heeft in december 2020 geresulteerd in de vorming van een nieuw – voorlopig – bestuur, dat bestaat uit:

Dr. Peter Altena, voorzitter

Dr. Liesbeth Vonhögen, secretaris

Drs. Frank Hovens, penningmeester

De nieuwe bestuursleden hebben het initiatief genomen tot een nieuw digitaal periodiek voor de leden onder de titel *Nieuws van Zuid*. Dit initiatief is genomen om in tijden van corona met elkaar verbonden te blijven. Het eerste exemplaar werd in december 2020 aan alle leden toegestuurd. In 2021 verschenen de nummers twee tot en met zes.

1 januari 2021 is het mailadres gewijzigd in maatschappijzuid@gmail.com.

Vóór de coronapandemie vonden jaarlijks drie werkbijeenkomsten plaats waarvoor telkens twee sprekers werden uitgenodigd om een inleiding te verzorgen over literaire, literair-historische, taalkundige en historische onderwerpen. De eerste maanden van dit verslagjaar stonden echter nog steeds in het teken van de weerslag van de coronapandemie met door de overheid opgelegde beperkingen van samenkomst. Besloten werd derhalve om de vergaderingen van 27 maart en 10 april online te organiseren.

Op 27 maart hebben de leden via een videoverbinding het mandaat van het voorlopige bestuur bevestigd en werd er afscheid genomen van het oude bestuur. Een aantal leden heeft de vertrekkende bestuursleden, Lucien Custers, Peter Winkels en Hein van der Bruggen, met welgemeende woorden dankgezegd voor al hun inspanningen van de afgelopen acht jaar.

De online vergadering van 10 april werd geopend met de droeve mededeling dat voormalig bestuurslid Peter Winkels enkele dagen eerder was overleden.

Lisa Kuitert, hoogleraar boekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, hield een boeiende voordracht over de boekhandel, uitgeverij en leescultuur in Nederlands-Indië in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Dit alles naar aanleiding van haar recente boek *Met een drukpers de oceaan over* waarin Kuitert verhaalt van lotgevallen rondom boeken en de boekhandel in het voormalige Nederlands-Indië.

Op dinsdag 3 augustus was er weer een mogelijkheid voor de leden om elkaar ‘in het echt’ te ontmoeten. Die dag was de Zuidelijke Afdeling te gast in Museum Het Valkhof in Nijmegen om de tentoonstelling *De Pest* te bezoeken en voorafgaand hieraan twee lezingen bij te wonen. Johan Oosterman, hoogleraar oudere Nederlandse Letterkunde aan de Radboud

Universiteit te Nijmegen, hield een voordracht over de ontwikkeling van de pest en de weerklank ervan in beeld en tekst in de Late Middeleeuwen. Ad van Iterson sprak over Elisabeth Strouven, een maatschappelijk actieve religieuze die in Maastricht werd geboren in 1600. In haar turbulente levensverhaal eiste de pest een hoofdrol.

Op zaterdag 7 oktober vond de eerste werkbijeenkomst van dit jaar plaats in Roermond. Jaap van Marle, emeritus hoogleraar aan de Open Universiteit te Heerlen, gaf een uiteenzetting over 'Vorm en inhoud bij Nescio'. In zijn novellen hanteert Nescio een afwijkend taalgebruik en Van Marle beschreef de grammaticale en stilistische eigenschappen van de taal van *De uitvreter*, *Titaantjes* en *Dichtertje*. Vervolgens ging hij nader in op de sociaal-culturele context van dit afwijkende taalgebruik: het gegeven dat het zogenaamde Algemeen Beschaafd Nederlands (ABN) aan het begin van de twintigste eeuw feitelijk een 'jonge taal' was die nog maar door een heel beperkt deel van de bevolking werd gesproken. De 'vormelijke aspecten' van een tekst staan niet zelden in dienst van een beoogd, literair effect. Van Marle verdedigde de stelling dat het 'onconventionele' van Nescio's taalgebruik als dienstig moet worden beschouwd aan het onderwerp van zijn novellen: de typering van het leven en de gedachtewereld van de groep jonge kunstenaars in het Amsterdam van het begin van de twintigste eeuw.

Bram Lambrecht, assistent-professor Nederlands en Vertaalwetenschap in de vakgroep Vertalen, Tolken en Communicatie van de Universiteit Gent, kwam hierna te spreken over 'Rituelen in recente rouwpoëzie'. De vele rouwliteratuur die vandaag verschijnt wordt vooral op een biografische manier gelezen, maar het genre bevat meer dan alleen een verslag van een persoonlijk verlies. De recente rouwpoëzie treedt ook in dialoog met populaire wetenschappelijke opvattingen over rouw, wil ons zelf lessen in het rouwen aanreiken en fungeert zo, om met dichtster Hester Knibbe te spreken, als een 'kunst van het dragen'. In zijn lezing liet Lambrecht zien hoe enkele 21ste-eeuwse rouwdichters niet alleen nieuwe rouwrituelen verbeelden, maar ook hoe hun eigen gedichten zelf rituele objecten (kunnen) worden. Die blik op de poëzie combineerde hij met sociologische reflecties over het vermeende verlies van rituelen in onze 'onttoverde' tijd.

Peter Altena, voorzitter
Liesbeth Vonhögen, secretaris
Frank Hovens, penningmeester

VERSLAG VAN DE VERTEGENWOORDIGER VOOR ZUID-AFRIKA OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

Op 82-jarige leeftijd overleed prof. dr. Jacques van der Elst (30 januari 1940 – 25 maart 2022) na een kort ziekbed. Het is bijna onmogelijk zijn vakwetenschappelijke, taalpolitieke, culturele en visionaire bijdrage tot én het Afrikaans én het Nederlands in Zuid-Afrika te overschatten. ‘In Hollandse ogen is professor Jacques van der Elst in de eerste plaats de man van samenwerking tussen Nederland en Zuid-Afrika,’ aldus prof. dr. Eep Francken (commendatio bij de uitreiking van een achievement award door de Stichting Van Ewijck aan prof. Van der Elst in 2021). Op 13-jarige leeftijd emigreerde hij samen met zijn ouders vanuit Nederland naar Zuid-Afrika. Hij stapte op de middelbare school over op het Afrikaans als ‘primaire’ taal en verwierf vijf graden aan vier verschillende universiteiten, inclusief een doctoraal aan de Universiteit Utrecht in moderne Nederlandse letterkunde (1970). Hij was decaan ‘Lettere en Wysbegeerte’ aan de tegenwoordige Noordwes-Universiteit, vervolgens hoofd van de afdeling voor internationale relaties aan dezelfde universiteit, ná zijn emeritaat uitvoerend hoofd van de ‘Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns’ en vervolgens uitvoerend hoofd (en stichterslid) van de ‘Afrikaanse Taalraad’. Hij leverde een enorme bijdrage aan publicaties over Nederlands (auteur van de omvangrijke eerste Afrikaanstalige geschiedenis van de Nederlandse letterkunde) en Afrikaans (zijn laatste bijdrage, een manuscript over dramaturg Bartho Smit, leverde hij enkele dagen voor zijn overlijden in). Hij werd bij leven veelvuldig vereerd, onder meer met een erelidmaatschap van de Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns. In zijn hoedanigheid als lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde is het vooral van belang te melden dat prof. Van der Elst stichter was van de Suider-Afrikaanse Vereniging vir Neerlandistiek (SAVN), dat hij de leiding nam bij het organiseren van het eerste colloquium van de SAVN in 1992, en dat hij van 1993 tot 2004 voorzitter van de SAVN was.

Midden in de nacht van 4 op 5 april 2022, 750 dagen ná de inwerkingtreding van de Rampbestuurswet om 00:01 op 26 maart 2020, werd de ramptoestand voor heel Zuid-Afrika opgeheven, ofschoon bepaalde beperkingen (zoals groepsgrootte en het dragen van mondkapjes bij bijeenkomsten binnenshuis) nog van kracht blijven, en tal van maatregelen en bevoegdheden in de Gezondheidswet geïncorporeerd worden. Langzamerhand kunnen studenten in plaats van virtuele colleges, weer colleges in de collegezaal van de universiteit volgen. De versoepeling van de strikte maatregelen opent nieuwe mogelijkheden, waar we zeer dankbaar voor zijn.

Voor de periode 2022–2024 werden twee ‘wisselleerstoelen’ voor de neerlandistiek in Zuid-Afrika en Namibië opgericht met steun van de Nederlandse Taalunie, de Nederlandse regering, de Vlaamse regering en de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN). Volgens dit nieuwe systeem komen twee docenten uit Nederland en/of Vlaanderen jaarlijks respectievelijk (en afwisselend) in het zuiden en het noorden van Zuid-Afrika voor een periode van zes tot acht weken lesgeven; een jongere docent verzorgt een cursus Nederlandse taalbeheersing, en een meer ervaren docent een vakwetenschappelijke cursus Nederlandse

letterkunde, taalkunde en/of cultuurkunde. De eerste docent taalbeheersing, mevrouw Jessie Dupont, is in april–mei 2022 aan de Universiteit van Pretoria te gast. Op 6 en 7 mei wordt het eerste college taalverwerving door mw. Dupont aangeboden aan studenten en docenten van vier universiteiten in het noorden, met extra financiële ondersteuning van het Noordelijke Kennisnetwerk vir Neerlandistiek (NKN). In de tweede helft van 2022 bezoekt de docent letterkunde, taalkunde en cultuurkunde de zuidelijke universiteiten.

Congressen en colloquia mogen ook weer op locatie worden aangeboden. De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN) houdt haar 21^e Colloquium Neerlandicum van 22 tot en met 26 augustus 2022), met ‘Voortvarend Nederlands’ als thema, aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Het 10^e internationale congres van de SAVN dat in 2020 in Windhoek, Namibië zou plaatshebben, wordt nu als onderdeel tijdens het Nijmeegse IVN-colloquium aangeboden met ‘Het leven van tekens ... en teksten’ als thema. Na zo’n lange periode van louter virtueel contact met collega’s, kijkt iedereen reikhalzend uit naar wat belooft een blij weerzien en een historische gebeurtenis te worden.

De internationale 7^e Week van het Nederlands werd, met een struisvogellogo, gevierd van 2 tot en met 9 oktober 2021 op Zuid-Afrikaanse bodem. Studenten vanuit de hele wereld konden deelnemen aan dit evenement met activiteiten en wedstrijden. Zo konden studenten een korte film insturen rond het thema ‘Wat betekent de Nederlandse taal voor mij?’ en deelnemen aan een wedstrijd ‘antitalen’ (vertalen met tegenovergestelde betekenis) van een gedicht van Antjie Krog. Mevrouw Anke Verschueren interviewde de heer dr. Alfred Schaffer die de antitalingen beoordeelde en Inge Schoemans tot winnaar uitriep (zie: <https://www.facebook.com/WeekvanhetNederlands/videos/3081107398879138>). In 2022 vindt de 8^e Week van het Nederlands van 1 tot en met 8 oktober 2022 plaats.

In december 2021 besloot het SAVN-bestuur om aan dr. Alfred Schaffer, winnaar van de P.C. Hooftprijs 2021, erkenning te geven voor zijn ‘enorme en continue bijdragen aan de Zuid-Afrikaanse neerlandistiek en zijn rol als cultureel bemiddelaar’ door het initiëren van een driejaarlijkse ‘Alfred Schaffer-erelezing’, die afwisselend in het zuiden en in het noorden zal worden georganiseerd. De eerste lezing vindt in 2023 in het zuiden plaats en wordt gehouden door prof. dr. Andries Visagie van de Universiteit Stellenbosch.

Ook prof. dr. Yves Tsjoen, die een essentiële rol speelde bij de oprichting van de eerder genoemde wisselleerstoelen, levert steeds weer een belangrijke bijdrage aan de Zuid-Afrikaanse neerlandistiek, meestal in samenwerking met prof. dr. Alwyn Roux van de Universiteit van Suid-Afrika (Unisa). Het laatste nummer van het *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans* werd gewijd aan de dichter, literatuurcriticus en vertaler dr. Daniel Hugo, ter gelegenheid van zijn 65^e verjaardag. Dr. Nicol Stassen van Protea Boekhuis verdient lof voor zijn doorlopende publicaties van vertalingen uit het Nederlands, alsook prof. dr. Ena Jansen voor haar belangwekkende vertaling van *De tienduizend dingen* (Maria Dermoût).

Het overbruggen van de geografisch grote afstand tussen Zuid-Afrika en Nederland geschiedt sinds het begin van de wereldwijde pandemie in 2020 vooral bij wijze van virtuele

initiatieven. Hierbij spelen verschillende instanties en individuen een belangrijke en opmerkelijke rol. Hoewel deze initiatieven en kanalen (waarschijnlijk) een blijvend en waardevol onderdeel van de Zuid-Afrikaanse neerlandistiek zijn geworden, zijn Zuid-Afrikaanse neerlandici innig dankbaar voor het opheffen van de inperkingen en het openen van de internationale grenzen, waardoor we opnieuw de banden met de Nederlanden mogen verstevigen.

Renée Marais, vertegenwoordiger voor Zuid-Afrika

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR ZUID-AFRIKA OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

De leden van de commissie waren verheugd om in 2021 mevr. prof. Elleke Boehmer in hun midden te kunnen begroeten.

De Commissie voor Zuid-Afrika heeft in 2021 geen activiteiten georganiseerd. Er zijn vooralsnog ook geen plannen voor 2022.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDE OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

De Commissie voor Geschied- en Oudheidkunde van de Maatschappij slaagde erin om in het academisch seizoen 2021-2022 ondanks de coronapandemie vier keer bijeen te komen, waarvan twee keer op de Bibliotheca Thysiana in Leiden en twee keer bij leden thuis. Het voorzitterschap werd bekleed door Remco van Rhee en Nadine Akkerman. Als secretaris trad op Paul Hoftijzer.

Het wat onregelmatige seizoen werd geopend op 20 oktober 2021 door Nicolette Mout, die sprak over de eerste Comeniusherdenking in Nederland in 1892. Op 16 maart 2022 gaf Bart van der Boom een lezing over de Joodse Raad n.a.v. van de verschijning van zijn nieuwe studie over dat onderwerp. Op april 2022 sprak Marika Keblusek over de beroemde ‘wonderkamer’ van Bernardus Paludanus (1550-1633), stadsarts te Enkhuizen. Een mededeling in het belang van de wetenschap werd gedaan door Hans Blom. Op 11 mei tenslotte hield Judith Pollmann een voordracht getiteld ‘1572. Burgeroorlog in de Nederlanden’.

Vanuit de commissie werden vier personen voorgedragen voor het lidmaatschap van de Maatschappij.

Leden van de commissie waren: mevrouw dr. N.N.W. Akkerman, de heer dr. J.C.H. Blom, de heer dr. B.E. van der Boom, de heer dr. S. Groenveld, de heer dr. P.G. Hoftijzer, de heer de heer dr. E.E.P. Kolfin, mevrouw dr. M.E.H.N. Mout, mevrouw dr. R.M.R. van Oosten, mevrouw dr. J.S. Pollmann, de heer dr. C.J. van Rhee, de heer dr. L.H.J. Sicking, de heer dr. J.P. Sigmond, mevrouw dr. J. Zijlmans.

Paul Hoftijzer, secretaris

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

In een voorzichtig reveil tijdens en na de COVID-19-pandemie, hernam de Commissie voor Taal- en Letterkunde binnen de grenzen van het mogelijke haar activiteiten.

Er werd een eerste keer online vergaderd op 4 juni 2021, wat oude en nieuwe leden in staat stelde kennis te maken met elkaar. De gebruikelijke bestuurswissel werd omwille van het actieluwe jaar vooruit geschoven naar de najaarsvergadering. Rond de eerder geplande maar uitgestelde themamiddag over nieuwe neerlandistiek, werd beslist om een en ander alsnog doorgang te laten vinden in het voorjaar van 2022.

In weerwil van alle goede intenties en hoop, maakte de stand van de coronasituatie en de bijbehorende maatregelen een fysieke najaarsvergadering weerom onmogelijk. Om een aantal huishoudelijke en administratieve verplichtingen af te wikkelen, besloot de vergadering ten tweede male online bijeen te komen, en wel op 22 december 2022. Voorzitter André Bouwman droeg tijdens dat treffen zijn functie over aan Ton van Kalmthout, die op zijn beurt het secretarisschap doorgaf aan Wim Vandenbussche. De geplande wetenschappelijke mededelingen werden doorgeschoven naar het volgende jaar.

Op het inhoudelijke vlak boog de commissie zich over de hervatting van het *Bio- en bibliografisch lexicon van de neerlandistiek*, dat tot de taken van de Commissie behoort, maar sinds enige tijd niet meer is aangevuld.

De commissie is verheugd te melden dat het volgende werkingsjaar ook de belofte inhoudt van een volledige herneming van haar reguliere werking.

De themamiddag van de commissie over ‘nieuwe neerlandistiek’ is gehouden op vrijdagmiddag 22 april 2022 in de vertrouwde Leidse Vossiuszaal, met een zestal wetenschappelijke bijdragen; de organisatie was in de kundige handen van commissieleden Geert Warnar en Margit Rem. Een fysieke najaarsvergadering van de Commissie voor taal- en letterkunde van de MNL grijpt ijs en weder dienende plaats op woensdag 23 november 2022, van 13u30 tot 17u.

De Commissie voor Taal- en Letterkunde bestond in 2021-2022 uit: Jacqueline Bel, André Bouwman, Anne van Buul, Lieke van Deinsen, Jeroen Dera, Lieve De Wachter, Rick Honings, Lotte Jensen, Ton van Kalmthout, Mike Kestemont, Ann Marynissen, Hubert Meeus, Nelleke Moser, Marc van Oostendorp, Jan Oosterholt, Esther Op de Beek, Margit Rem, Gijsbert Rutten, Nicoline van der Sijs, Wyke Stommel, Yves T’Sjoen, Wim Vandenbussche, Freek Van de Velde, Geert Warnar en Marc van Zoggel.

Wim Vandenbussche, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP ZEVENTIENDE EEUW OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

De Werkgroep Zeventiende Eeuw werd in 1985 opgericht. In het jaar 2021 was het bestuur als volgt samengesteld: J. Koppenol (voorzitter), J. van der Steen (penningmeester), D. de Haan (lid), N. Geerdink (lid), C. Lenarduzzi (secretaris), G. Verhoeven (lid). De Werkgroep telt ruim 300 leden. Er hebben leden opgezegd, maar er zijn ook enkele nieuwe leden bijgekomen. Per saldo heeft de Werkgroep echter te maken met een licht gedaald ledenbestand ten opzichte van vorig jaar.

Eens per jaar houdt de Werkgroep een interdisciplinair congres, er wordt naar gestreefd deze congressen met enige afwisseling in Nederland en Vlaanderen te laten organiseren. Door de aanhoudende coronapandemie zag de Werkgroep zich genoodzaakt om het congres 2021 in digitale vorm te laten plaatsvinden. Het thema van het congres was 'De culturele dimensie van de Nederlandse expansie overzee'. De congrescommissie bestond uit Thijs Weststeijn, Marjolijn Bol, Surekha Davies, Jaap de Haan en Cora van de Poppe (allen Universiteit Utrecht). Het congres werd geopend met plenaire lezingen van Trude Dijkstra (Warburg Institute), Fahrad Bazzi (Stanford University) en (gezamenlijk) Harm Nijboer (UvA), Judith Brouwer (Huygens ING) en Marten Jan Bok (UvA). Daarna volgden twee parallelsessies, die werden voorgezeten door de leden van de congrescommissie. Alle lezingen werden live gegeven. Na afloop vond een online discussie plaats. Ondanks de beperkingen die onvermijdelijk aan een digitaal congres zijn verbonden, kan de Werkgroep terugkijken op een geslaagd congres met meer dan voldoende belangstelling.

Voorafgaand aan het digitale congres was het mogelijk om in Utrecht de Algemene Leden Vergadering in persoon bij te wonen. Ongeveer twintig personen hebben daarvan gebruik gemaakt.

In 2021 zijn ook weer een aflevering van het *Jaarboek De Zeventiende Eeuw* en twee nummers van het tijdschrift *Early Modern Low Countries* verschenen. De tijdschriftredactie bestond in 2020 uit J. Oddens (chair), L. van Deinsen, B. Deseure, F. Dietz, N. Lamal, D. van der Linden (Managing Editor), J. Noorman, M. Osnabrugge, A. Singh, M. Schepers en V. Soen; de jaarboekredactie uit M. Eekhout, A. van de Haar, T. Laureys, C. Lenarduzzi, D. van der Linden, M. Rijks, J. Roelens en G. Verhoeven. Na de beëindiging van het contract met Uitgeverij Verloren per 31 december 2020 heeft het *Jaarboek* in 2021 onderdak gevonden bij Leuven University Press. Deze samenwerking wordt in 2022 voortgezet. *EMLC* heeft bij Openjournals een nieuw OA-platform gevonden.

Het jaarcongres 2022 wordt voor het eerst samen met de Werkgroep 18^e Eeuw georganiseerd. Het zal plaatsvinden op vrijdag 26 augustus 2022. De titel van het congres luidt 'Emoties in conflict'. De congrescommissie bestaat uit: Olga van Marion (Universiteit Leiden), Lieke van Deinsen (KU Leuven), Kornee van der Haven (Universiteit Gent), Tine De Koninck (Universiteit Antwerpen), Carolina Lenarduzzi (Universiteit Leiden), Sven Molenaar (Universiteit Antwerpen), Tim Vergeer (Universiteit Leiden) en Evi Dijcks (Universiteit Leiden). De Call for Papers voor het congres is verspreid; abstracts kunnen worden ingestuurd tot 1 mei 2022. De key note lecture zal worden gegeven door Inger Leemans (VU Amsterdam).

Carolina Lenarduzzi (secretaris)

VERSLAG VAN DE WERKGROEP 18E EEUW OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

De Werkgroep 18e Eeuw werd in 1968 opgericht om het onderzoek op het terrein van de lange achttiende eeuw (1670-1830) te bevorderen, met bijzondere aandacht voor Nederland, België en de overzeese gebiedsdelen, en om mensen met belangstelling voor die periode met elkaar in contact te brengen. De Werkgroep ziet het verder als haar taak om dit onderzoek internationaal onder de aandacht te brengen. De Werkgroep is aangesloten bij de International Society for Eighteenth-Century Studies (ISECS).

Algemeen

De Werkgroep is een actieve vereniging met een aantal vaste activiteiten per jaar, een jaarboek dat aan alle leden wordt toegezonden, en neemt deel in een peer-reviewed open-access wetenschappelijk tijdschrift. Het ledenaantal van de Werkgroep ligt momenteel op ongeveer 200 individuele leden en ongeveer 43 institutionele leden.

De Werkgroep organiseert elk jaar een congres en één of meer publieksactiviteiten. Daarnaast probeert zij op diverse manieren (jonge) onderzoekers te steunen en de zichtbaarheid van de lange achttiende eeuw te bevorderen. De Werkgroep publiceert een jaarboek, Nederlandstalig en gericht op een breed publiek, dat alle leden ontvangen. Sinds 2017 participeert de Werkgroep tevens in het nieuwe online tijdschrift *Early Modern Low Countries*, dat zij samen met de Werkgroep Zeventiende Eeuw uitgeeft. De leden worden via een digitale nieuwsbrief, de website <http://www.18e-eeuw.nl/> en onze Facebook-pagina (<https://www.facebook.com/WerkgroepAchtttiendeEeuw/>) uitgebreid op de hoogte gehouden van het laatste nieuws, congressen, exposities, calls for papers en publicaties op het gebied van de achttiende eeuw.

Vorig jaar zette de Werkgroep in op een vernieuwingsslag op vlak van *social media*, niet in de laatste plaats om een nieuw publiek aan te kunnen spreken. Deze plannen zetten zich door, en de Werkgroep onderzoekt hoe ze zich in een 'post-vereniging' tijd kan vormgeven, dit in samenwerking met het Jaarboek en EMLC. Concreet wil dit zeggen dat wij meer vanuit individuele activiteiten en thema's zullen denken om mogelijke leden en sponsors aan te spreken. Vroeger was lidmaatschap de drijvende factor voor verenigingen zoals WAE, maar het veld is zodanig veranderd dat er ons inziens nood is aan een nieuwe strategie. Een vergrijzing treedt op, waarbij jonge onderzoekers en liefhebbers minder snel lid worden. Om nieuwe leden aan te trekken, willen wij in samenwerking met AUP inzetten op meer professionele activiteiten op het vlak van uitgeverzaken, zoals workshops voor jonge onderzoekers. Ook is het de bedoeling om de Werkgroep, het Jaarboek en EMLC meer als één geheel naar de buitenwereld toe te presenteren: op deze manier kunnen wij naar buiten treden als een podium voor de geschiedenis van de lange 18e eeuw. De bezetting van het bestuur van de Werkgroep is wederom veranderd: Vanessa Van Puyvelde (KUL) als secretaris, Alberto Feenstra (Universiteit Leiden) als penningmeester en nieuw bestuurslid Eleá de la Porte (UvA). Wouter de Vries (ex-secretaris) en Henk Boels (ex-penningmeester) hebben het bestuur verlaten. De samenstelling van het bestuur is daarmee als volgt: Fokko Jan Dijksterhuis (voorzitter), Vanessa Van Puyvelde (secretaris), Alberto Feenstra (penningmeester), Lieke van Deinsen, Josephina de Fouw, Devin Vartija, Lien Verpoest, Eleá de la Porte, Sarah Adams (Jaarboek) en Brecht Deseure (EMLC).

Evenementen

De corona-epidemie heeft ook dit jaar gevolgen gehad voor de evenementen die de Werkgroep heeft georganiseerd. Omwille van het succes van de webinarreeks van vorig jaar, hebben we besloten hiervan een traditie te maken. Ook dit jaar hebben we dus een prachtige online lezingenreeks georganiseerd. Daarnaast is de werkgroep voortdurend betrokken bij het debat over de achttiende eeuw, bijvoorbeeld via sociale media, maar vooral ook onze website, de nieuwsbrief of door persoonlijke betrokkenheid bij initiatieven en evenementen.

Webinars

In 2020 werd de eerste webinarreeks georganiseerd met als thema ‘Schurken, Schelmen en Schavuiten’. Omwille van het grote succes van deze reeks werd in de zomer van 2021 een nieuwe reeks ingepland, met als titel ‘Het rijk der zinnen’. Deze serie lezingen werd gegeven door Ruben Verwaal (Durham), Ariane van Suchtelen (Mauritshuis), William Tullett (Odeuropa), Giovanni di Stefano (Rijksmuseum), Timothy de Paepe (Museum Vleeshuis) en Stephan Snelders (UU). Omdat ook deze reeks tussen de 60 à 80 deelnemers per sessie telde, werd besloten hiervan een traditie te maken. De webinars zijn zeer toegankelijk, zowel voor leden als voor niet-leden, en vormen voor hen dan ook de uitgelezen manier om op het einde van hun werkdag voor een uurtje de achttiende eeuw binnen te stappen.

Wegens de COVID-19-crisis werd de Werkgroep 18e Eeuw gedwongen om in het najaar van 2021 opnieuw in te zetten op online events. Om de lacune in fysieke activiteiten op te vullen organiseerde de Werkgroep daarom in het najaar van 2020 een reeks webinars. Elk webinar werd ingeleid en gemodereerd door het bestuurslid dat verantwoordelijk was voor het uitnodigen van de spreker. Deze reeks telde drie webinars met als overkoepelend thema ‘De moderne stad verbeeld’ en vonden plaats op 9 november (door Brecht Deseure), 14 december (door Alice Insley) en 11 januari (door Bob Pierik). Deseure nam de kijker mee naar het revolutionaire Antwerpen van de achttiende eeuw aan de hand van een unieke reeks aquarellen. In het tweede webinar was het Insley, die ons meevoerde naar de expositie *Hogarth and Europe* in Tate Britain, om ons een inkijk te bieden in hoe Hogarth worstelde met de snel veranderende wereld om hem heen. Tenslotte toonde Pierik ons hoe vrouwen en mannen zich bewogen door de straten en stegen van 18^e-eeuws Amsterdam, via een voorstelling van het *Freedom of the Streets* project op de UvA.

Fysieke events: Excursie woensdag 30 maart ‘De Vergeten Prinsessen van Thorn’

Na twee jaar van beperkingen konden we elkaar eindelijk weer ontmoeten in het voorjaar van 2022. Met veel genoegte nodigden we dan ook onze leden uit voor een excursie naar de tentoonstelling *De vergeten prinsessen van Thorn* in het Limburgs Museum (Venlo) op woensdag 30 maart. Deze tentoonstelling volgt het leven van een aantal van deze prinsessen en geeft een unieke inkijk in het leven van de Europese adel in de achttiende eeuw. Met wie schreven ze? Wat droegen ze? Hoe vierden ze feest? En wat waren hun hobby's: borduren of jagen? Of allebei? Een schat aan kunstwerken en objecten uit meer dan vijftig musea uit heel Europa en de VS vertelt hun verhaal.

In samenwerking met het Limburgs Museum werd een speciaal programma voor de leden van de Werkgroep 18e Eeuw samengesteld. Onder het genot van een kopje koffie en een stuk Limburgse vlaai begonnen we de dag met een inleiding op de tentoonstelling. Niemand kon dit beter dan dr. Joost Welten (Universiteit Leiden), auteur van het boek *De prinsessen van Thorn* (2019) én gastconservator van de tentoonstelling. Welten kwam die dag vertellen over zijn onderzoek naar de leefwereld van dit voormalige rijk van hoog-adellijke vrouwen. Na deze introductie was er tijd voor een bezoek aan de tentoonstelling. Hierna ontmoetten we

elkaar weer voor een inhoudelijke nabespreking van de tentoonstelling, geleid door de projectleider van de tentoonstelling van het Limburgs Museum, én met bijzijn van een heerlijke lunch.

Gezamenlijk congres 2022: Emoties

Het jaarcongres van 2022 zal plaatsvinden op vrijdag 26 augustus 2022 en zich toespitsen op het thema ‘emoties’. Dit congres zal georganiseerd worden in samenwerking met de Werkgroep Zeventiende Eeuw. De congrescommissie bestaat uit Olga van Marion, Lieke van Deinsen, Kornee van der Haven, Tine De Koninck, Carolina Lenarduzzi, Sven Molenaar, Tim Vergeer en Evi Dijkcs. Het zal het eerste gezamenlijke congres van de twee Werkgroepen worden en wij willen dan ook verkennen hoe mensen individueel of in groep in de vroegmoderne tijd omgingen met emoties, of dat nu conflicterende emoties waren of emoties in conflictsituaties. De call-for-papers werd net afgerond en het programma is in opmaak.

Publicaties

Per 2017 is het tijdschrift *De Achttiende Eeuw* een jaarboek geworden. Eenmaal per jaar, in het najaar, ontvangen de leden van de Werkgroep dit jaarboek, waarvan de voertaal in principe het Nederlands is. De redactie van het jaarboek wordt gevormd door Angelie Sens, Jeanette Kamp, Marleen de Vries, Christophe Madelein, Elwin Hofman en Sarah Adams (redactiesecretaris). Het jaarboek wordt sinds vorig jaar niet langer uitgegeven door uitgeverij Verloren, maar door Amsterdam University Press (AUP).

Het jaarboek van 2021 was gewijd aan het thema ‘Liefde en lust’. Gastredacteur Delphine Calle stelde dit jaar een prikkelend dossier samen over liefde, hartstocht en erotiek tijdens de Verlichting. Daarin wijdt Sven Molenaar uit over erotische fantasieën in het wonderbaarlijke Antwerpse manuscript ‘Het Mengelmoes’ uit 1696. Een bijdrage over de enigmatische erotomaan Hadrianus Beverland mag in dit dossier niet ontbreken. Karen Hollewand onderzoekt zijn *De Stolatae Virginitatis Iure*, waarin Beverland verlekkerd en kritisch schrijft over de seksuele vrijheid van Nederlandse vrouwen. Lust kruipt waar het niet gaan kan, laat Peter Thissen zien in zijn artikel over de pornografische roman *Dom Bougre* (1741), die ook in Nederland populair was ondanks het vigerende papisme. Hoe geheime minnaars zwaar in de problemen konden komen, beschrijft Marie-Charlotte Le Bailly aan de hand van een strafzaak tegen de Haagse Sophia van Noortwijck die een affaire had met een getrouwde joodse man. Hilde Neus heeft het in haar bijdrage over een ander seksueel en maatschappelijk taboe: relaties tussen witte mannen en vrouwen van kleur in achttiende-eeuws Suriname. Harry Oosterhuis laat zien hoe het Verlichtingsideaal van zelfbeschikking de kiem legde voor radicale, maar uiteindelijk weinig succesvolle idealen voor homo-emancipatie in de achttiende en vroege negentiende eeuw. En aan de hand van een close reading van Rhijnvis Feiths sentimentele roman *Ferdinand en Constantia* (1785) probeert Paul Pelckmans te verklaren waarom achttiende-eeuwse lezers maar niet genoeg kregen van pathetiek in een tijd die getekend werd door ratio en libertinisme.

Kees van Strien en Jan Rotmans tekenden in 2021 voor de afzonderlijke bijdragen. Van Strien haalt een vergeten vrouwelijke kunstenaar uit de krochten van de achttiende eeuw: de Franse pastelliste Susanne Caron, die in Nederland met haar kunst probeerde in haar eigen levensonderhoud te voorzien. Ze werd op slag beroemd door haar zeer treffende portret van generaal Pascal Paoli (sinds 1755 president van de nieuwe Corsicaanse Republiek); ze haalde met het portret alle kranten. Paoli poseerde voor Caron in Vlissingen in 1769. Niet lang daarna verhuisde ze naar Suriname en vervolgens naar Demerary. Benieuwd naar hoe het met haar afliep? Lees de bijdrage van Van Strien.

Van Corsica, Vlissingen en Suriname gaat de reis naar San Marino, die piepkleine republiek in het noorden van het huidige Italië die in het jaar 301 werd opgericht. Jan Rotmans werpt zijn licht op dit stadstaatje aan de hand van Jan Hendrik van Dongens driedelige *Mijn Tijd Winst* (1789-1791). Van Dongen, nog zo'n vergeten achttiende-eeuwer, schreef deze verhandeling over de oorzaken van republikeins verval op jonge leeftijd tegen de achtergrond van de Nederlandse Republiek tijdens de patriottentijd in de jaren 1780. Van Dongen – *spoiler alert!* – zou de publicatie van het laatste deel niet meer meemaken; hij overleed in 1789.

De diverse disciplinaire achtergronden van de auteurs zorgden voor een rijk palet aan toegankelijk geschreven nieuwe inzichten in de literatuur, cultuur, instellingen en maatschappij van de achttiende eeuw. Naast het themadossier heeft het Jaarboek tevens een nieuwe vaste rubriek, 'Spectator', waarin u korte essays zult aantreffen over de wijze waarop de achttiende eeuw de eenentwintigste eeuw weet te inspireren. Carl Haarnack, Kornee van der Haven en Elwin Hofman bijten de spits af met bijdragen over respectievelijk de slavernijntoonstelling in het Rijksmuseum, de actualiteit van de Windbubbel van 1720 en de Netflix-serie *La Révolution*.

Hiernaast participeert de Werkgroep sinds 2017 in het digitale open-access tijdschrift *Early Modern Low Countries (EMLC)*, dat zij samen met de Werkgroep Zeventiende Eeuw beheert. Dit tijdschrift is bedoeld als internationaal platform voor het onderzoek naar de Lage Landen in de vroegmoderne periode (1500-1800). De voertaal is in principe het Engels. Tot de redactie behoren specialisten op zowel het gebied van de zeventiende als dat van de achttiende eeuw, en zij bestaat onder andere uit dr. Joris Oddens (chair), dr. David van der Linden (managing editor) en prof. dr. Maarten Prak (associate editor). In december 2021 werd nummer 5.2 van EMLC online gepubliceerd, met bijdragen over het schouwspel van *social marginality*, representaties van brandrampen, Nederlandse vluchtelingen in Engeland en vele andere aspecten van de vroegmoderne Lage Landen.

Fondsen en subsidies

Scriptieprijs

Met ingang van 2018 wordt de Scriptieprijs niet meer jaarlijks, maar nog slechts eens in de twee jaar uitgereikt, en wel in de oneven jaren. Dit jaar wordt er dus wel een scriptieprijs uitgereikt. Aan de prijs is een geldbedrag verbonden, dat met ingang van 2018 verhoogd is tot 500 euro (dit was 250 euro). Daarnaast krijgt de winnaar de gelegenheid zijn scriptie om te werken tot artikel voor het jaarboek van de Werkgroep of het tijdschrift *EMLC*. Het is de bedoeling om meer zichtbaarheid aan de scriptieprijs te geven door een event gefocust op jongeren aan de uitreiking te koppelen. De drie beste inzendingen zouden dan hun onderzoek kort kunnen voorstellen, zodat onderzoekers van de lange achttiende eeuw op de hoogte blijven van de thema's die jonge onderzoekers beroeren. Op deze manier hopen we dan ook het contact tussen de leden en jongeren te vergroten.

Internationale context

De Werkgroep 18e eeuw maakt onderdeel uit van de *International Society for Eighteenth Century Studies*. ISECS financiert en organiseert symposia en congressen en vormt een brug met onze verschillende zusterverenigingen in andere landen.

Vanessa Van Puyvelde, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP DE MODERNE TIJD OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

Samenstelling bestuur

Het bestuur van de werkgroep De Moderne Tijd bestond in 2021 uit: Lotte Jensen (voorzitter - RU), Diederik Smit (penningmeester - RUL), Robert Verhoogt (MinOCW), Anne Petterson (RU), Thijs Dekeukeleire (UG/ UA) en Marjet Brolsma (secretaris – UvA). In december 2021 heeft Anne Petterson het bestuur verlaten. Zij is vervangen door Fons Meijer (RU).

Jaarcongres

Na een periode van bijna twee jaar waarin er geen grote fysieke bijeenkomsten konden worden georganiseerd vanwege de corona-epidemie, vond op vrijdag 3 december 2021 eindelijk weer een jaarcongres van De Moderne Tijd plaats in de Doelenzaal van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam. Vanwege nieuwe coronamaatregelen, die eind november werden ingevoerd, kon DMT de bezoekers helaas geen lunch, koffie of thee aanbieden; om deze reden was congresdeelname gratis. Thema van het congres was het actuele onderwerp: ‘Veerkracht! Wegen uit de crisis, 1780-1940’. Voor een publiek dat uit ongeveer 60 bezoekers bestond, reflecteerden de sprekers vanuit verschillende perspectieven op vragen als: Welke routes bewandelden overheden om uit een crisis te geraken? Welk herstellend vermogen lieten godsdienstige, politieke en culturele gemeenschappen zien na ontwrichtende gebeurtenissen? Hoe toonden burgers, maar ook dichters, musici en schilders veerkracht? De openingslezing werd verzorgd door hoogleraar History of International Relations & Global Governance aan de Universiteit Utrecht, Beatrice de Graaf. In haar lezing ging De Graaf in op de veranderende wijze waarop het stadsbestuur van Utrecht én geëngageerde Utrechtse burgers in de negentiende eeuw reageerden op de diverse cholera-epidemieën en lering trokken uit eerdere ervaringen. Daarna volgden bijdragen van Iris van de Zande (Open Universiteit) over ‘Emotionele praktijken in de gevangenissen van Rotterdam en ’s Hertogenbosch 1800-1850’ en Fons Meijer (RU) over ‘Gevende vaderlanders. Landelijke inzamelingsacties na rampen als nationale veerkracht’. Na deze eerste sessie over veerkracht en emotie, volgde een lunch op eigen gelegenheid. Het middagdeel begon met een sessie over veerkracht in tijden van revolutie en restauratie. In deze tweede sessie spraken: Friso van Nimwegen (UL - ‘Hoe beëindig je een burgeroorlog? De veerkracht van lokale overheden tijdens de Oranjerestauratie, 1787-1788’), Adriejan van Veen (RU - ‘Verwerking van het crisisverleden: veerkracht in civil society in Dordrecht, 1813-1850’) en Adieyatna Fajri en Kelly Breemen (‘Scherven rapen; Banten en de (im)materiële erfenis van de koloniale vernietiging’ - NIOD). In de laatste en derde sessie werd de verbeelding van veerkracht onderzocht in voordrachten van: Inge Misschaert (UG - ‘Het beeld van de veranderende stad in de topografisch-historische collectie van de Gentse verzamelaar Pierre-Jacques Goetghebuer’), Anneloek Scholten (RU - ‘Veerkracht in de Nederlandse dorpsvertelling’) en Bart Tritsmans (UA - ‘Als de Feniks zal het herboren uit zijn assche zijn herrezen! De verbeelding van veerkracht in het Vlaamse landschap, 1915-1920’). Lotte Jensen, die ook het congres voorzat, besloot het congres met een korte slotbeschouwing.

Van Lenneplezing

De inmiddels twee keer uitgestelde Jacob van Lenneplezing van Jenny Reynaerts, vond plaats op vrijdagavond 8 oktober 2021 in Spui25. In deze goed bezochte elfde Van Lenneplezing onderzocht Reynaerts (senior conservator schilderijen van het Rijksmuseum) de negatieve stereotypering van de negentiende-eeuwse Nederlandse schilderkunst en ging zij in op de keuzes die zij heeft gemaakt bij het schrijven van haar overzichtsboek over deze periode, *Spiegel van de werkelijkheid* (2019). Aan de hand van prachtig beeldmateriaal liet Reynaerts

zien dat Nederlandse schilders in dit tijdvak veel internationaler georiënteerd waren dan doorgaans wordt aangenomen. Ook ging zij in op de grote bloei en commercialisering van de kunstmarkt in de negentiende eeuw, die enerzijds resulteerde in een uiterst vruchtbaar kunstklimaat, maar die anderzijds met terugwerkende kracht de negentiende-eeuwse schilderkunst een slechte naam bezorgde. Na de boeiende lezing, waarin duidelijk werd dat de eenzijdige, negatieve beeldvorming plaats moet maken voor een genuanceerdere visie op de Nederlandse schilderkunst in de negentiende eeuw, volgde een geanimeerd vraaggesprek met het publiek.

Tijdschrift

In 2021 bestond de redactie van *De Moderne Tijd* uit Babs Boter, Miel Groten, Rutger Helmers, Evelien Jonckheere, Manon van der Mullen, Ben de Pater (secretaris), Paul Reef (boekzaal en eindredactie), Tom Sintobin, Leonieke Vermeer en Jeroen van Zanten. Aan het einde van dit jaar waren er 326 abonnees. *De Moderne tijd* verscheen in 2021 vier keer. Het eerste en tweede nummer bevatten bijdragen vanuit verschillende academische disciplines over uiteenlopende onderwerpen in de cultuurgeschiedenis van de Lage Landen in de periode 1780-1940; van de levensfilosofie van Simon Vestijk (Harald van Dijk), tot de Franse operette in Nederland in de jaren 1870 (Veerle Driessen) en van de Amsterdamse wereldtentoonstelling van 1895 (Steven Verhoeven) tot 'de biografie' als politiek instrument (Cor de Vries). Het derde en vierde nummer vormden samen een dubbeldikke uitgave rond het thema 'Grond van de verbeelding'. Deze uitgave werd ingeleid door Anneloek Scholten, Marguérite Corporaal en Tom Sintobin, en bevatte artikelen over onderwerpen als de verbeelding van moeras en veen (Lesley Penn  en Arvi Sepp), de aardappeleters (Lieske Tibbe) en de vroege natuurgebieden van Natuurmonumenten (Michiel Purmer). Van het themanummer over 'Crisis en catastrofe' (3/4 2020) verscheen in januari 2021 bovendien nog een zelfstandige uitgave bij Amsterdam University Press, tevens in Open Access. Dit themanummer is goed ontvangen in de media, met interviews op radio 1 (Kelder en co) en besprekingen in verschillende historische tijdschriften. In 2022/2023 zal een themanummer verschijnen over 'Veerkracht', dat bestaat uit verschillende, bewerkte bijdragen aan het jaarcongres van 2021.

Marjet Brolsma, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP INDISCH-NEDERLANDSE LETTERKUNDE OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

Het bestuur van de Werkgroep, dat tevens de redactie vormt van het tijdschrift *Indische Letteren*, bestond uit: Arnoud Arps, Jacqueline Bel, Petra Boudewijn, Rick Honings (hoofdredacteur), Geert Onno Prins, Nick Tomberge (secretaris), Coen van 't Veer (penningmeester) en Peter van Zonneveld (voorzitter).

Het totaal aantal leden van de Werkgroep bedroeg op 31 december 2021 522.

Van het tijdschrift *Indische Letteren* werden vier afleveringen gepubliceerd.

Op vrijdag 1 oktober 2021 hield Siegfried Huigen de Vijfde Indische Letteren-lezing onder de titel *Kennis van de kolonie*. De tekst van zijn lezing werd gepubliceerd in het maartnummer van 2022.

Op zondag 14 november 2021 vond op Bronbeek het jaarlijks symposium plaats. Het thema was: *Kritische stemmen in de Indische Letteren*. Na de opening door voorzitter Peter van Zonneveld verzorgde Arnoud Arps een introductie op het thema. Rick Honings sprak over Jacob Haafner: *Een kritische kolonialist*. Jacqueline Bel sprak over Multatuli als inspirator van koloniale kritiek: *De scherpte van klewangwettende gezangen*. Coen van 't Veer belichtte de vergeten verhalen van Annie Foore: *Europese engelen in het fnuikende Indië*. Vervolgens vond de presentatie plaats van *Door de ogen van Dodo Berretty* door Gerard Termorshuizen en Coen van 't Veer.

Na de lunch hield Frans-Willem Korsten een lezing onder de titel: *Het lichaam vergeet niet. Over de kritiek die te kort schiet en de mogelijkheid van herstel: Sylvia Pessiseron en Adriaan van Dis*. Vervolgens kreeg Peter van Zonneveld het eerste exemplaar aangeboden van het Tekst in context-deel over *De stille kracht*, samengesteld door Rick Honings en Olf Praamstra. Daarna volgde de presentatie van *De postkoloniale spiegel* door Rick Honings, Coen van 't Veer en Jacqueline Bel en overhandiging van het eerste exemplaar aan Olf Praamstra. Hierop volgde een muzikaal intermezzo door singer-songwriter/dichter Robin Block. Het gesprek tussen Jacqueline Bel en Alfred Birney ging niet door, omdat de tweede verstek had moeten laten gaan. Gelukkig was Dido Michielsen bereid geworden, zijn plaats in te nemen. De afsluiting van het symposium vond plaats om 17 uur.

Op 18 februari 2022 zou er een lezingenmiddag over Couperus worden gehouden. Vanwege het slechte weer kon die geen doorgang vinden. Dat gebeurde wel op 18 maart. *De stille kracht* stond hierbij centraal. Liesje Schreuders sprak over *Het failliet van het patriarchale erfgoed in de vorm van de tragedie? De stille kracht en de receptie van het klassieke*. Looi van Kessel belichtte de roman vanuit een queer-perspectief onder de titel: *'Éene mengeling van verschillenden lust'*. Na de pauze sprak Michiel Leezenberg over de Islam in de roman: *Louis Couperus over seks, mystiek en kolonialisme*. Tenslotte vond de presentatie plaats van het Tekst in context-deel *De stille kracht* (uitgegeven door Amsterdam University Press) door Rick Honings en Olf Praamstra.

Peter van Zonneveld, voorzitter

VERSLAG VAN DE WERKGROEP NEDERLANDSE BOEKHISTORISCHE VERENIGING OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

Excursies

Sinds 2020 heeft de NBV, vanwege de coronamaatregelen, de overstap gemaakt naar online excursies en is daar ook in 2021 en de eerste helft van 2022 mee doorgegaan.

Er waren twee online excursies in deze periode. Op 20 mei 2021 *Van 'twigging' tot bruggenhoofden* door Fleur Praal. Fleur schetste de context van de zich specialiserende wetenschapsuitgeverij na de oorlog, in een cruciale periode van vestiging, wederopbouw en bloei. Op 25 februari 2022 *Hoe je een vis op papier vangt: lessen uit vroegmoderne vissenboeken* door Didi van Trijp, vanuit de UB Leiden. Didi vertelde over de manier waarop de categorie vissen in boeken is afgebeeld. De online excursies zijn op ons YouTube-kanaal terug te kijken, zie: <https://www.boekgeschiedenis.nl/de-nbv-op-youtube/>

Op 31 maart 2022 was ook weer de eerste fysieke presentatie. Deze vond plaats in de KB Den Haag. Rens Top, conservator boekbanden, toonde de ongekende diversiteit van de collectie.

Algemene ledenvergadering 2021

De ALV op 12 juni 2021 was online, via Zoom. Belangrijkste onderwerp was de verantwoording van de keuze voor AUP als nieuwe uitgever van het jaarboek. Cécile de Morrée, hoofdredacteur van het jaarboek, en Jan-Peter Wissink van AUP gaven een nadere toelichting op de keuze voor AUP en de mogelijkheden die de samenwerking biedt voor het Jaarboek en de NBV. Het NBV-bestuur, dat met de redactie samen tot de keuze is gekomen, lichtte met name de financiële kant toe. De keuze werd vanuit de ALV gesteund. Het verslag van de ALV 2021 is rondgestuurd aan de leden. Het eerste Jaarboek vanuit de nieuwe samenwerking verscheen die zomer.

Toekomstplannen

Er zijn plannen voor verschillende excursies, ook fysieke. Gezien de onzekerheden rondom coronamaatregelen hebben we niet aan alle toekomstplannen uit het voorgaande jaar kunnen werken. Nu de beperkingen voorlopig zijn opgeheven hopen we weer aan de slag te kunnen met ons plan voor de organisatie van een *summerschool* en de verkenning van mogelijkheden voor internationale excursies. We blijven ons inzetten om studenten actief te betrekken bij de NBV, onder andere via de goed lopende rubriek *Bookmarked* op onze website met gastblogs van studenten over hun onderzoek. Ook gaan we de website vernieuwen.

De volgende ALV staat gepland op 24 september 2022, fysiek in het Noord-Hollands Archief in Haarlem.

Leden

Het ledental van de NBV groeide in de periode 2021-2022 ten opzichte van het jaar daarvoor. De afgelopen vijf jaar ontwikkelde het ledental zich als volgt: 469 in maart 2016, 468 in maart 2017, 465 in maart 2018, 475 in maart 2019, 449 in maart 2020, 467 in mei 2021 en 482 in mei 2022.

Bestuurssamenstelling

Het bestuur bestond in de verslagperiode uit: Andrea Reyes Elizondo en Herre de Vries

(gezamenlijk voorzitterschap; bestuursleden resp. sinds 2016 en sinds 2017), Erik Geleijns, (penningmeester, bestuurslid sinds 2021), Annette Knol (studentbestuurslid van november 2020 tot november 2021), Katell Lavéant, (bestuurslid sinds 2019), Andrea van Leerdam (bestuurslid sinds 2018), Irene van Renswoude (bestuurslid sinds 2019), Jeanine Schurer (studentbestuurslid sinds november 2021), Jeroen Vandommele (bestuurslid sinds 2019), Gwendolyn Verbraak (secretaris, bestuurslid sinds juni 2018).

Tijdens de ALV namen we afscheid van bestuurslid Irene Schrier, die 6 jaar bestuurslid is geweest en zich met name heeft ingezet voor social media en de rubriek *De Boekenmolen* heeft opgezet en onderhouden.

Jeanine Schurer vervult sinds november 2021 de functie van studentbestuurslid. We zijn erg blij dat zij de maandelijkse NBV-Nieuwsbrief coördineert en zorgdraagt voor onze social media posts.

Website, social media en nieuwsbrief

We vergroten onze naamsbekendheid via social media, de NBV-discussielijst en de NBV-website (www.boekgeschiedenis.nl). De NBV-discussielijst telt 251 leden. Het bedrijf dat deze levert houdt er echter dit jaar mee op. Het is nog de vraag of we voor de NBV-discussielijst vervanging zoeken of dat de functie ervan zal worden overgenomen door de NBV-Nieuwsbrief of mailingen via MailChimp, het programma waarmee we de nieuwsbrieven versturen. De website www.boekgeschiedenis.nl is ons digitale medium.

Naast de website is de NBV actief op Facebook, LinkedIn, Twitter en YouTube. Van deze kanalen zien we op Facebook de meeste interactie met onze 963 volgers. Op LinkedIn hebben we 217 volgers. Op Twitter volgen we 552 accounts en hebben we 680 volgers. Er is een YouTube-kanaal om onze online sessies aan een breder publiek aan te bieden. Er staan momenteel 11 video's op.

Sinds januari 2021 versturen we maandelijks een nieuwsbrief naar onze leden. Gemiddeld wordt die nieuwsbrief door 60-70% van de ontvangers geopend. Tussen de 20-30% van de leden klikt op de verschillende links die in de nieuwsbrief zijn opgenomen, die bijvoorbeeld verwijzen naar interessante lezingen of rubrieken op de website van de NBV. Populaire rubrieken, waar veel op wordt geklikt, zijn *Bookmarked* en *De Boekenmolen*. Ook veel lezers komen via de nieuwsbrief terecht op het YouTube-kanaal. Het is leuk om te zien dat niet alleen mensen in Nederland de nieuwsbrief lezen, maar bijvoorbeeld ook in de Verenigde Staten en in België.

Bestuursoverleg

Het bestuur van de NBV kwam in de verslagperiode vijf keer voor overleg online bijeen, namelijk in 2021 op 6 september en 25 oktober, en in 2022 op 13 januari, 10 maart en 28 april. Op 12 juni 2021 had het bestuur een heidag buiten in een park in Utrecht. Op 21 mei 2022 staat een heidag in Deventer gepland met het bestuur en de redactie van het jaarboek. Suzan Folkerts zal voor deze gelegenheid een stadswandeling verzorgen.

Gwendolyn Verbraak, secretaris NBV

VERSLAG VAN DE WERKGROEP CARAÏBISCHE LETTEREN OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

De Werkgroep Caraïbische Letteren heeft in 2021 vier keer vergaderd op 16 maart, 31 juli, 19 juni en 16 oktober 2021. Door de coronapandemie is het aantal activiteiten beperkt gebleven. Wel zijn er voorbereidingen getroffen voor activiteiten die hopelijk in 2022 plaats zullen vinden.

Caraïbische letterendag

Deze zal plaats vinden in Rotterdam bij Het Nieuwe Instituut. Thema wordt: ‘Caraïbische Helden van nu en toen. Een koppeling van levende en dode schrijvers’. We gingen uit van een groot project met filmbijdragen van de helden van nu over de helden van toen en een bloemlezing ervan in een nieuw uit te brengen boek. Ons doel is de canon van de Caraïbische literatuur hiermee aan te vullen en naar voren te brengen in Nederland. We willen niet alleen Surinaamse en Antilliaanse schrijvers, maar ook meerdere etnische groepen erbij betrekken. Het moet een viering worden van de Caraïbische cultuur, met bijvoorbeeld een Caraïbische keuken met recepten die ter plekke gemaakt kunnen worden, livemuziek en beeld. Het idee is bijvoorbeeld om de dag te laten eindigen in een groot wintifeest. We hebben onze ideeën wat moeten beperken door de coronapandemie. Er komt in samenwerking met DasMag een bloemlezing van Caraïbische auteurs die schrijven over hun ‘voorbeelden/helden’. De redactie wordt gedaan door bestuursleden Michiel van Kempen, Raoul de Jong en Julien Ignacio.

Rudolf van Lier-lezing

De Van Lier lezing is gehouden op 4 februari 2022. Spreker was Maurits Hassankhan. Vanwege coronabeperkingen is de lezing digitaal gestreamd.

Cola Debrot-lezing

Deze staat gepland op 4 juni 2022 in de OBA. Raoul de Jong zal de lezing houden met als referent Julien Ignacio. In 2023 draaien we de rollen om zodat de twee jonge schrijvers op deze manier elk op elkaars werk kunnen reflecteren en vragen stellen.

Samenwerking met de OBA

Er is een samenwerkingsovereenkomst getekend tussen de Werkgroep Caraïbische Letteren en de OBA. Onze lezingen zullen daar plaatsvinden en de OBA kan een beroep op ons doen bij het vormgeven van activiteiten die met Caraïbische letteren van doen hebben.

Oprichting Stichting Werkgroep Caraïbische Letteren

Met het oog op het aanvragen van subsidies voor activiteiten heeft de werkgroep stappen gezet om een stichting op te richten. De werkgroep blijft als werkgroep verbonden aan de MdNL. De Stichting krijgt eigen statuten. Het proces is inmiddels in gang gezet. Er zijn drie bestuursleden nodig. Voorzitter Rita Rahman en vicevoorzitter Michiel van Kempen zitten in ieder geval in het bestuur en zijn betrokken bij de oprichting.

Paulette Smit, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP BILDERDIJK OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

De Werkgroep telde in april 2022 onveranderd ruim 130 leden. In het verslagjaar bestond het bestuur aanvankelijk uit: Rick Honings (voorzitter), Lotte Jensen, Gert-Jan Johannes (secretaris), Ellen Krol, Fred van Lieburg, Lesley Monfils en Monique van Rooijen (penningmeester). Tijdens de Algemene Ledenvergadering van 10 december 2021 werden de bestuursleden Honings, Van Lieburg en Van Rooijen herkozen en traden de bestuursleden Johannes, Krol en Monfils af. In hun plaats werden Bart Verheijen en Ton van Kalmthout gekozen. De laatste nam het secretariaat op zich.

Tijdens de Ledenvergadering in de Universiteitsbibliotheek Leiden kregen de aanwezigen namens Marinus van Hattum een exemplaar aangeboden van diens teksteditie van J.L. Nierstrasz Junior's *Frans Naerebout*. De bijeenkomst werd diezelfde dag gevolgd door het symposium 'Rampen in de tijd van Bilderdijk'. Na een inleiding op het thema volgden een viertal lezingen, door Robert Verhoogt, Peter Altena, Lotte Jensen en Marieke van Delft. Met deze bijdragen werd de tweede aflevering van het *Jaarboek Bilderdijk* ten doop gehouden, eveneens onder de titel *Rampen in de tijd van Bilderdijk*. Dit *Jaarboek*, geredigeerd door Rick Honings, Lotte Jensen en Gert-Jan Johannes, is wederom verschenen bij Uitgeverij Verloren. Het eerste exemplaar werd virtueel aangeboden aan Onno Blom, biograaf van Jan Wolkers. In verband met een coronabesmetting zag Onno Blom zich genoodzaakt de symposiumdeelnemers toe te spreken per videoverbinding.

Een bijzonder geslaagde innovatie kwam in de loop van 2021 tot stand: de virtuele Bilderdijk-kamer. Initiatiefnemer en financier hiervan was Rick Honings. Het gaat om een gedigitaliseerde versie van de fraaie nieuwe Bilderdijk-kamer in het Leidse Academiegebouw. De virtuele versie is te bezoeken op het internetadres <https://thingsthattalk.net/nl/zone/bilderdijk>. Bezoekers kunnen hier ronddwalen langs een keur aan schilderijen en tekeningen, documenten en voorwerpen uit de Leidse Bilderdijk-collecties. Er zijn vijf thematische rondleidingen: Leven; Gezin; Schrijverschap; Kunstenaar, geleerde en cultuurcriticus; Verering. Te lezen zijn niet alleen toelichtingen door Rick Honings en Gert-Jan Johannes over leven en werk van de dichter, maar ook (fragmenten van) teksten van Bilderdijk zelf, waarvan sommige tevens ten gehore worden gebracht door Peter van Zonneveld. De virtuele kamer zal de functie van de echte nog kunnen versterken: hier is weer zoiets als een 'Bilderdijk-Museum' verwezenlijkt, het oorspronkelijke streven van onze rechtsvoorganger, de Vereniging Het Bilderdijk-Museum.

Tot de plannen voor de nabije toekomst behoren een rondleiding op 10 juni 2022 in de echte Bilderdijk-kamer, waar de leden van de Werkgroep tot dusver nog geen toegang toe hebben gehad als gevolg van de coronapandemie. Voorts wordt gewerkt aan de realisatie van een nieuwe website en aan de samenstelling van het nieuwe *Jaarboek*, dat gewijd zal zijn aan reizen in de tijd van Bilderdijk en naar verwachting zal verschijnen op 25 november 2022.

Namens het bestuur,
Rick Honings en Ton van Kalmthout

VERSLAG VAN DE REDACTIE VAN *ACCOLADE* (VOORHEEN *NIEUW LETTERKUNDIG MAGAZIJN*) OVER HET VERENIGINGSJAAR 2021-2022

Accolade is de opvolger van het *Nieuw Letterkundig Magazijn*, sinds 1983 het tijdschrift van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde (MdNL). Het is in het verslagjaar alleen in een papieren versie verschenen. Er waren geen bijdragen ingezonden voor *Accolade digitaal*.

Nieuwe koers

De 39ste jaargang van het *Nieuw Letterkundig Magazijn* (NLM) betekende in velerlei opzichten een jaar van vernieuwingen. Niet alleen is de titel gewijzigd, ook zijn de vormgeving en bladformule volledig herzien. *Accolade* wil uitdrukking geven aan de onderlinge verbondenheid van de MdNL-leden door een inhoud te presenteren die optimaal recht doet aan de uiteenlopende interesses van taalkundigen, letterkundigen en historici van divers pluimage. Er is sprake van een rijke schakering aan rubrieken en artikelen, die deels ondergebracht zijn in een themadossier. In 2021 was het thema: Muziek en letteren. Met de rubriek 'De Maatschappij' wil de redactie in het kort een beeld schetsen van de activiteiten van de MdNL in het afgelopen jaar. De rubriek 'Uit de bibliotheek van de Maatschappij' laat zien hoe de collectie mede dankzij MdNL-leden werd verrijkt. Hoewel de distributie ernstige vertraging had opgelopen en ook de emballage soms te wensen overliet, waren de vele reacties lovend. Zo schreef een van de leden 'Prachtig vormgegeven, interessante en afwisselende inhoud, mooi thema en fraaie illustraties' en een van de auteurs reageerde met 'Wat een eer om eraan te mogen meewerken'.

Themadossier Muziek en letteren

De redactie heeft voor het themadossier 'Muziek en letteren' diverse auteurs benaderd met het verzoek er een min of meer wetenschappelijke bijdrage aan te leveren. Voormalig MdNL-voorzitter Hans Heestermans en zijn vrouw Aukelien van Hoytema openden het dossier met een artikel over het Jiddisch en de muziek. Elsbeth Ety schreef over de liefde van Maarten 't Hart voor Bach, Mozart en Schubert als heilige drie-eenheid. Verder droegen drie redactieleden aan het themadossier bij. Zo boog Liesje Schreuders zich over de vraag hoeveel muziek er in Van Ostaijens *Bezette stad* zit. Kasper van Ommen besprak een rijke collectie liedbladen, liedboekjes en gelegenheidsgedichten uit de MdNL-collectie. Rietje van Vliet ging in haar artikel in op de kritiek op de officiële psalmenvertaling van Datheen. De dichter Th. van Os besloot het themadossier met het wervelende gedicht 'Ride-out'. Ook de auteurs van de overige artikelen leverden bijzonder lezenswaardige artikelen. Camiel Hamans keek in een column terug op de befaamde apostrofwestie tussen hem en W.F. Hermans. De redactieleden Menno Voskuil en Liesje Schreuders interviewden Maxim Februari naar aanleiding van diens Huizingalezing in 2020. Annette van Dijk analyseerde *De Verzoeking* van Hugo Claus, Niels Mulder liet zien dat Antoon Coolen meer was dan schrijver van streekromans, en Marita Mathijssen schetste een beeld van de epigonen van Gerrit van de Linde, alias De Schoolmeester.

Bijzonder was ook de aandacht voor Vondel. Anders dan gebruikelijk werd er geen bundel of toneeltekst onder de loep genomen: Lotte Jensen en Vincent Hunink bespraken enkele gedichten op landkaarten over de drooglegging van het Haarlemmermeer, waaronder een gedicht van Vondel. Bovendien liet Imre Besanger zien hoe zijn theatergezelschap Kwast onder het motto 'Vondel was een Vrouw' de speelwijze van vroegmoderne toneelstukken onderzoekt.

Redactie en vormgever

De redactie heeft afscheid genomen van uitgeverij De Buitenkant, die jarenlang heeft zorggedragen voor de vormgeving van NLM. Voor *Accolade* wordt samengewerkt met Martien Frijns, vormgever en tevens uitgever van AFdH uitgevers.

Eind 2021 bestond de redactie uit Stefan Van den Bossche, Johanna Ferket, Alan Moss, Kasper van Ommen (beeldredactie), Susanne Onel (eindredactie), Liesje Schreuders, Rietje van Vliet (hoofd-/eindredactie) en Menno Voskuil.

Namens de redactie van *Accolade*,

Rietje van Vliet, hoofdredacteur